

De kunst van het transformeren¹

Dr. Anne Nigten

Lector Popular Culture, Sustainability & Innovation

Het lectoraat Populaire Cultuur Duurzaamheid en Innovatie werkt op het snijvlak van kunst en populaire cultuur in de media en netwerksamenleving. Wij richten ons op de rol van kunstenaars als onderzoekers in lokale en globale transformatie processen die momenteel in rap tempo om ons heen grijpen. Als lector ben ik er van overtuigd dat de hedendaagse verwarring als het ware vraagt om actie, artistieke interventies, kennis en kunde vanuit het Lectoraat Popular Culture, Sustainability & Innovation.

Vanuit historisch perspectief blijkt de houding en reactie van kunst op grote industriële omwentelingen en, daar onlosmakelijk aan verbonden, ook sociaal-maatschappelijke veranderingen ambigue. Zo was er aan het begin van de 20^e eeuw, tijdens de industriële revolutie in Groot Brittannië, de Arts and Crafts² beweging, die zich fel afzette tegen de opkomst van de industrie ter faveure van het ambacht. In hetzelfde tijdsgewricht werd in Duitsland het Bauhaus³ opgericht, een kunst en ontwerp opleiding die de industrie omarmde vanuit het Marxistische gedachtegoed: de industriële productietechnieken boden mogelijkheden voor vervaardiging van kunst voor de massa. De sleutelbegrippen die bij Bauhaus centraal stonden vertonen veel overeenkomst met de sleutelbegrippen die we nu gebruiken als we spreken over de digitale revolutie en de netwerk samenleving 3.0.⁴ Zo zien we bijvoorbeeld dat er in populaire online gemeenschappen (bijvoorbeeld in game omgevingen) enorm veel amateurkunst vervaardigd wordt. Het Bauhaus adagium 'Kunst voor de massa' is zo langzamerhand getransformeerd naar 'Kunst door de massa'. Hier zien we dat, om met Joseph Beuys⁵ te spreken, iedereen een kunstenaar is. In de muziekindustrie zien we dat het begrip 'underground' een nieuwe betekenis krijgt. Kleine initiatieven groeien in onze netwerk maatschappij in 'no time' uit tot enorme wereldwijde netwerken. In creatieve online netwerken ontwikkelen zich nieuwe artistieke beroepspraktijken, de netwerk samenleving daagt ons uit, wat betekent dit voor de kunstpraktijk? Het lectoraat PCSI onderzoekt de nieuwe verdienmodellen die zich aandienen en hoe de opleiding haar studenten hier op voor kan bereiden.

---

¹ Dit is een korte impressie van de installatie lezing 1 juni 2011 van Dr. Anne Nigten, lector Popular Culture, Sustainability & Innovation.

<http://www.hanze.nl/home/Onderzoek/Kennisportal/Kenniscentra/Kenniscentrum+Kunst+en+Samenleving/>

² Algemene informatie over Arts and Crafts: http://www.williammorristile.com/what_is_arts_and_crafts.html

Een gedetailleerd overzicht van Arts and Crafts: The arts and crafts movement, Elizabeth Cumming, Wendy Kaplan, Thames and Hudson, 1991, ISBN 0500202486

³ Bauhaus 1919-1933 Magdalena Droste, Bauhaus-Archiv, Taschen Verlag; 1993 ISBN: 3-8228-0401-0

<http://www.bauhaus.de/english/index.htm>

⁴ Society 3.0, Ronald van den Hoff, Ronde Tafel, SU De, 2011, ISBN: 9789081693516

⁵ Joseph Beuys, Everyone is an artist, Flash art *Giancarlo Politi*, REPRINT - Flash Art n.196 – 1993

<http://www.flashartonline.com/>

Ook in de fysieke wereld zien we steeds meer co-creatie initiatieven. Een in het oog springende vorm van, zoals Etienne Wenger⁶ het noemt 'Communities of Practice', zien we momenteel in de fysieke ruimte; in stedelijke vernieuwingsgebieden. In 'community art'-achtige projecten werken kunstenaars, ontwerpers, stedenbouwkundigen, welzijnswerkers en economen samen met de bewoners aan nieuwe bestemmingen voor de stad en het platteland. Denk hierbij complexe sociaal-maatschappelijke vraagstukken zoals de trek naar de stad en, daar onlosmakelijk aan verbonden, krimp. Een groeiend aantal kunstenaars kiest bewust voor deze samenwerkingsvorm, vanuit sociaal-maatschappelijk engagement of vanuit een gevoel van artistieke noodzakelijkheid. Heel ver weg doet dit ons, vanuit het perspectief van begin 20^e eeuw, denken aan het Marxistische fenomeen 'social engineering of social design' wat werd vormgegeven door Bauhaus en wat ook in de jaren 70 van de vorige eeuw elders in Europa een grote vlucht nam. Het grootste verschil met de werkwijze nu is echter dat we werken vanuit een bottom-up aanpak. Hiermee wordt er draagvlak bij de stakeholders gecreëerd en kunnen de bewoners en gebruikers steeds meer eigenaarschap over het project verkrijgen. Op deze manier kunnen de stakeholders het werk en gedachtegoed voortzetten en ontwikkelt een artistieke interventie zich metertijd naar een duurzaam onderdeel van het dagelijks leven. Helemaal mooi is het wanneer de experts uit de andere disciplines het stokje over nemen van de kunstenaars, zodat de inbreng van de betrokkenen ook een onderdeel van de uiteindelijke gebiedsinvulling wordt.

Deze vorm van samenwerking tussen verschillende disciplines en de bevolking leent zich ook uitstekend voor bewustwordingsprocessen en betrokkenheid rondom abstracte vraagstukken zoals ons energie verbruik. Energie is de letterlijke motor van alle mediakunst en populaire cultuuruitingen. Wij gebruiken een enorme hoeveelheid energie, voor computers, mobiele telefoons, mp3 spelers, spelcomputers, dataverkeer en wat al niet meer. Daarom besteedt het lectoraat PCSI ruimschoots aandacht aan transformaties in het energieaanbod en alternatieve vormen van energie. In ons overleg met het bedrijfsleven, de energiesector en vertegenwoordigers uit de regio tekenen zich nu de contouren af van een langlopend publieksgericht onderzoek en een 'energie' festival op één van de wadden eilanden.

Een laatste term uit het discours van Bauhaus die ik hier wil noemen is het 'Gesamtkunstwerk': nieuwe discipline overstijgende genres, zoals Richard Wagner in 1849⁷ bedacht had. Hiervoor hanteren wij het transdisciplinaire samenwerkingsmodel (waar mensen buiten de geëffende paden treden en er nieuwe praktijken tussen de vakgebieden kunnen ontstaan). Het lectoraat Popular Culture, Sustainability & Innovation is er van overtuigd dat de inbreng van kunstenaars en ontwerpers een waardevolle aanvulling is op technisch en wetenschappelijk onderzoek. In zo'n samenwerking ontstaan vaak verrassende verbanden, nieuwe interpretaties, innovatieve toepassingen en nieuwe beroepsperspectieven voor de kunstenaar-onderzoeker.

---

⁶ Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity, Etienne Wenger, Cambridge: Cambridge University Press, 1998 ISBN 9780521663632

⁷ The Art-Work of the Future, Richard Wagner, Vertaling: William Ashton Ellis, 1895-2008, Dodopress, ISBN 9781409937333

Dus, de propaganda vanuit het lectoraat PCSI luidt: Ga samen aan de slag; tijdens co-creatie workshops, deel kunstervaringen en combineer deze met technisch en wetenschappelijke aanpakken. Dit is een gegarandeerde succesformule⁸, want zo komen de creatieve en artistieke kwaliteiten van de kunstenaars als onderzoekers het best tot hun recht: spelen en maken, improviseren en, zeker niet te onderschatten lol maken. Het is mijn overtuiging dat ook een relativerende kijk op complexe problematiek enorm helpt om tot constructieve oplossingen te komen. Het schudt wakker en doorbreekt vicieus denken.

---

⁸ Voorbeelden hiervan staan in:

Real Projects for Real People, Volume 1, Anne Nigten redactie, Nai-V2_publicising, 2010, ISBN 9789056627973